

KAI CURRY-LINDAHL:

Befolkningsökning, naturvård och u-hjälp

Under 35 år har det från naturvårdens sida oavbrutet påpekats för regeringar, internationella och nationella biståndsorgan hur fundamentalt det är att miljöaspekter betonas och prioriteras i biståndsarbete. Det ter sig patetiskt när biståndsministern nu deklarerar att svenskt bistånd skall ta hänsyn till miljöaspekter och att naturens egen produktionsförmåga skall bevaras.

Hade denna insikt funnits i regeringen redan för 30 år sedan hade svenskt biståndsarbete inte behövt haverera så ofta världen runt och mycken produktiv natur i u-länder hade inte i onödan totalförstörts.

Professor Kai Curry-Lindahl har bl a under många år varit huvudrådgivare i ekologi och naturvetenskap till United Nations Environment Programme.

Befolkningsökningen i u-länderna under de senaste 100 åren har åtföljts av en naturförstörelse av tidigare aldrig kända dimensioner. Endast genom att allt kraftigare tära på ett ständigt minskande kapital av förnyelsebara miljötillgångar har människan förmått att upprätthålla en enorm och oproportionerlig överbefolkning.

Mänskliga populationer kan i längden inte undgå de begränsningar som bestäms av tillgängliga miljöresurser. Framstegen inom medicin och teknologi ledde emellertid till att människan steg för steg eliminerade den ena miljöbarriären efter den andra, så till den grad att de mänskliga populationerna inom en stor del av världen under de senaste 100 åren har ökat oavbrutet, nästan helt ohämmade av miljöfaktorerna. En sådan utveckling innebär på lång sikt en ytterligt farlig situation för miljön och så småningom också för människan själv. Den är särskilt utpräglad i u-landsregioner.

Vi har bokstavligen hamnat i en dödsfälla, eftersom människan inte i evighet kan undvika att drabbas av miljöns motstånd i form av oförutsedda bumeranger. Dessa ekologiska rekyler kan få formen av epidemier, virus, svält, naturkatastrofer, social oro, sammanbrott för samhällslivet, krig eller andra biologiska vittnesbörd om en sjuk miljö. Men samtidigt har vi ingen aning om när, var och med vilken kraft dessa oundvikliga miljöbumeranger kommer att drabba de mänskliga populationerna.

Sistnämnda tre meningar publicerade jag i Sverige redan 1969 och åren därpå i flera böcker på 42 språk. Tyvärr gäller deras konstateranden alltjämt, och vad virus, svält och krig beträffar har de under

senaste årtionden bekräftats på ett ohyggligt sätt.

Ändå fortsätter utvecklingsstrategier och biståndsplanering utan hänsynstagande till elementära ekologiska och biologiska bakgrundsfaktorer i u-länder den blinda miljödestruktion som karakteriserat u-hjälpen under mer än tre decennier. Detta gäller i hög grad också för det inskränkta politiskt-doktrinärt styrda svenska biståndet.

Miljöns bärkraft ignoreras

En av orsakerna härtill liksom till såväl överbefolkning och därav föranledd miljöförstörelse och svält — som förlöser ytterligare u-hjälp och därmed ett nytt varv av den onda cirkeln — är att biståndsorganen nästan alltid ignorerat miljöns bärkraft, dvs den maximala förmåga utöver vilken ett mark- eller vattenområde eller ett ekosystem med deras förnyelsebara resurser inte kan utnyttjas av djur eller människor utan att det leder till överexploatering. Sistnämnda förhållanden utmärker en allt större del av vår planet. De är för framtiden minst lika viktiga globala problem som frågan om nukleär avrustning.

Principen om miljöns bärkraft har länge tillämpats av biologer, som sedan årtionden förgäves föreslagit att också ekonomer, socionomer och andra borde göra detsamma när det gäller planering för utnyttjande av betesmarker, skogar, sjöar eller hav. Regeringar och internationella biståndsorgan har sällan brytt sig om att lyssna till dessa råd och inte heller har de använt sig av redan befintliga undersökningsunderlag innan de fattat beslut. Resultaten har på sikt alltför ofta bli-

vit rena dödsdomar ledande till veritabla avrättningar av produktiva land- och vattenområden. Exempel härpå finns i u-länder på alla kontinenter utom Antarktis. Också i Sverige existerar otaliga prov i form av vandaliserade skogar, sjöar, älvar och nationalparker, vilkas kortsynta förstörelse i regel bestämts eller godkänts av s-regeringar med Vattenfall som exekutor och Naturvårdsverket som passivt eller medagerande vittne.

När äntligen en ansträngning görs att i större skala tillämpa bärkraftprincipen erhålls avslöjande resultat. Nyligen använde Världsbanken denna metod i sju västafrikanska Sahel-länder i samband med en studie av livsmedels- och hushållsbränslebehoven för befolkningen. Det befanns att hushållsveden för endast räcker för 21 miljoner av områdets befolkning på 31 miljoner. Alltså inom kort finns varken träd eller buskar kvar. Ökenspridningen fortsätter sålunda. Livsmedelssituationen var något bättre men snart kommer befolkningsökningen och miljöförstörelsen att medföra en ny livsmedelskris oberoende av klimat och väderlek.

Exemplet visar hur okontrollerad befolkningsökning raserar förnyelsebara naturtillgångar och därmed förutsättningen för mänsklig existens och nationers framtid. Exemplet är nästan allmängiltigt för Afrika och dessutom krisartat akut i Indien, Mellanamerika, Andernas högländsstaten och Brasilien samt flera andra områden i Asien, Sydamerika och Oceanien.

Befolkningssituationen

Enligt World Population Institute i Washington nådde världspopulationen

den 7 juli 1986 siffran 5 miljarder och ökar med ca 1 miljon människor vart fjärde eller femte dygn. År 1970 var jordens befolkning över 3,6 miljarder, vilket utgjorde nästan en fördubbling på 40 år. Prognosen då var att nästa fördubbling beräknades ske år 2000, men det var innan AIDS dykt upp på världsscenen som ett effektivt hinder mot befolkningsökning.

Demografiskt sett karakteriseras världen av idag av två helt olika befolknings-situationer. Nästan hälften av jordens landareal upptas av stater (=industriländer och Kina, alltså i stort sett Europa, Nordamerika, Japan, Kina, Australien och Nya Zeeland), som helt eller nästan nått en balans mellan födelse- och döds-tal. I dessa länder uppgår den årliga befolkningsökningen till 0,8 % (=18,6 miljoner), medan den i övriga länder (alltså i Asien, Afrika, Mellan- och Sydamerika) utgör 2,5 % (=64,6 miljoner). I denna senare hälft börjar den med medicinsk hjälp oavbrutet understödda befolkningsstillväxten trots hög barndödlighet att i accelererande takt eliminera de förnyelsebara naturtillgångar som utgör förutsättning också för mänskligt liv. Vägen utför till misär och utplåning av människan samt hennes grödor och boskap går via miss-hushållning och ekologisk förödelse av samverkande resurser som luft, vatten, jordar, vilda växter och djur. Allt detta har vi i u-länder sett prov på i gigantisk skala på alla kontinenter, medan u-hjälpen utan att förstå vad den ser omkring sig och utan att lyssna på varningar med sina oftast hemmagjorda och orealistiska skrivbordsprojekt påskyndat förstörelseprocessen. Därmed har de vridit klockan tillbaka, effektivt saboterat u-länders

framtid och försnillat deras tillgångar. Och på hemmaplan har såsom i Sverige regering och riksdag begripit ännu mindre och lett belåtet åt vad de trott vara generöst goda gärningar utförda av SI-DA:s s-indoktrinerade byråkrater.

Ekonomisk och ekologisk kollaps

Snabb befolkningsstillväxt och irreversibel miljöförstörning går hand i hand och leder till ekonomisk och ekologisk kollaps med åtföljande social och politisk upplösning eller helt enkelt kaos. En stor del av u-länderna är på glid däråt eller befinner sig sedan länge redan i misären, klart uttryckt genom social stress, försakad av bl a svält, vattenbrist och trångboddhet.

Den fortsatta befolkningsökningen kommer att utlösa ännu flera negativa symptom. En befolkningsstabilisering är nödvändig men kan inte framtvingas. Frågan är om det inom rimlig tid finns sociala, ekonomiska och politiska lösningar på många u-länders befolkningsproblem. Vi vet att höjd social standard medför en sänkning av befolkningsstillväxten. Dilemmat är att en sådan social utveckling går för långsamt i större delen av u-landsregionerna. Den hinner inte få gynnsamma miljöeffekter, innan de förnyelsebara naturresurserna genom förbrukning och misskötsel kollapsat i berörda områden.

Flera stater i Afrika utgör exempel härpå. Nigeria med över 100 miljoner människor och en befolkningsstillväxt av 3 % skulle nå ett invånareantal av 532 miljoner innan den årliga populationsökningen skulle plana ut i mitten av 2000-talet. Det är nästan lika många människor som hela Afrika rymmer i nutiden. Och Algeriet

med en årlig tillväxtkvot av 3,2 % skulle vid samma tidpunkt ha ökat sin folkmängd 20-falt till ca 320 miljoner. Och i Kenya med en årlig populationstillväxt av 4,2 % skulle befolkningen, som idag räknar 20 miljoner, fördubblas inom 18 år och öka 15-falt, innan den beräknas att stabilisera. Sammalunda gäller för Etiopiens 42 miljoner, trots att befolkningen där genom svältkriser och politisk-agrar vanskötsel reducerats med enorma tal.

I Egypten, där Assuandammens påstådda välsignelser — som vi från naturvårdens sida under 1960-talet kraftigt varnade för — skulle medföra att landet blev självförsörjande på sädeslag, utgjorde importen 1986 mer än 50 % av konsumtionen, medan den 1968 var endast 20 %.

Dessa exempel enbart från Afrika visar hur prekärt läget är och hur verklighetsfrämmande biståndsinsatserna hittills varit.

De kan suppleras med situationen i Mexico, där den "gröna revolutionen" började för 15–20 år sedan med sin förkunnselse att kunna "föda världens snabbväxande befolkning de närmaste 150–200 åren". I Mexico lever nu 82 miljoner människor, som årligen ökar med 2,1 %. Denna faktor jämte en makaber miljöförstöring medför ett ökande behov av livsmedelsimport, som i sin tur ökar skuldbördan till utlandet. Den uppgick för några månader sen till 102 miljarder dollars.

Befolkningsökningen i u-länder är av fundamental betydelse för förståendet av bakgrunden till nuvarande miljöhot i form av överexploatering av förnyelsebara naturtillgångar i berörda områden. Den leder till att mänskliga populationer för

sina dagliga existensbehov tvingas att förbruka och förstöra alltmer av produktiva resurser som vatten, mark, vegetation och djurliv. Några andra möjligheter att upprätthålla livet står inte till buds för dessa människor. Snart är också dessa möjligheter utplånade . . .

Situationen accentueras av att produktionen av sädeslag i minst 40 u-länder på alla sydkontinenter oavbrutet minskat per capita (i flera stater med över 50 %) under perioden 1972–1985, trots alla storslagna profetior om motsatsen av olika biståndsorgan och jordbruksexperter. Orsaken till dessa u-hjälps-fiaskon är att man varit blind för samtida miljöförstöring och resursvanskötsel genom befolkningsökningen och felaktiga biståndsinsatser. I de få fall då man angripit problemen med populationstillväxten har man försynt nöjt sig med att försöka minska den i stället för att hejda den.

Att det senare faktiskt är möjligt under förvånande kort tid har visats av flera länder i Asien. Kina lyckades att på 10 år reducera födelsetalet från 34 till 20 (per 1000 invånare) och Japan på samma tid från 34 till 18. Andra asiatiska stater har också varit demografiskt framgångsrika, t ex Hong Kong med 14, Singapore 16, Taiwan 20, Syd-Korea 23 och Thailand 28 (som jämförelse kan nämnas att i Sverige är siffran 12). Även Indonesien har gjort stora framsteg på detta område. Detta är hoppningivande födelsetal för sydöstra Asien, men flera länder där som Burma, Malaysia, Filippinerna och Vietnam närma sig alltmer en fatal befolknings-situation, som underminerar produktiva miljöer, förorsakar ekonomisk tillbakagång och utlöser social upplösning.

Eftersom befolkningsökningen i u-län-

Slutet på en epok?

derna utgör roten till praktiskt taget alla miljöproblem och -hot i dessa områden inklusive ödeläggelse av produktiv natur, är det nödvändigt att realistiskt granska dess effekter, i synnerhet som den så kraftigt inverkar på människans möjligheter att kunna uppehålla livet och tillfredsställa sina basbehov. Sådana synpunkter har hittills nästan aldrig beaktats i utvecklingsstrategier och biståndsplanering. Även i socioekonomiska analyser och prognoser för u-länder saknas hänsynstagande till elementära ekologiska och biologiska bakgrundsfaktorer, vilket torde vara en av förklaringarna till att kalkylerna så ofta slår fel. Detta gäller för också i globala sammanhang.

Under 35 år har det från naturvårdens sida oavbrutet påpekats för regeringar, internationella och nationella biståndsorgan hur fundamentalt och avgörande det är att miljöaspekter betonas och priorite-

ras i biståndsarbetet för u-länders bästa. För Sveriges del har dessa propåer klingat i det närmaste helt ohörda. Statsråd och deras kanslifolk, SIDA-chefer och deras handläggare, partiledare och deras bisittare har nästan utan undantag totalnegligerat dessa ständigt upprepade meningar, förslag och synpunkter. Därför ter det sig patetiskt när i juni 1987 den svenska s-regeringen yrvaket genom biståndsminister Lena Hjelm-Wallén äntligen efter tre årtionden har insett nödvändigheten av att "allt svenskt bistånd skall ta hänsyn till miljöaspekter och att naturens egen produktionsförmåga skall bevaras".

Om denna insikt hade funnits i regeringen redan för 30 år sedan, så hade svenskt biståndsarbete inte behövt haverera så ofta världen runt och mycken produktiv natur i u-länder hade inte i onödan totalförstörts.

Kristian Gerner är till yrket
 professor i miljövetenskap vid
 Uppsala universitet.